

DR. BÁNDI GYULA

professor emeritus, DsC.

Pázmány Péter Katolikus Egyetem Jog- és Államtudományi Kar

Környezetjogi és Versenyjogi Tanszék,

A jövő nemzedékek szószólója, Alapvető Jogok Biztosának Hivatala

FELELŐSSÉG A KÖRNYEZETJOGBAN – KÖZJOGI VONATKOZÁSOK, TENDENCIÁK

<https://doi.org/10.61382/MJE.Ertekezések.2026.Bandi.9>

Összefoglaló

A környezeti felelősség elsődleges értelme a felelős magatartás. E téren az elsődleges felelősség az államé, amelyre az Alkotmánybíróság határozatai is felhívják a figyelmet – először intézményvédelemként, majd mások feladatait meghatározó kötelezettként. Érdeemes elgondolkodni azon, milyen összetett ez a feladat, miként valósítható meg, különösen, ha még a jó gazda szerepe is megjelenik. A közjogi felelősség és a magánjogi elvárások a felelős őrzés kapcsán találkoznak. A magánjog és közjog összefonódásához a korábban jogon kívüli eszközök bevonása is hozzájárul. Ennek látványos példáját adja az EU-jog, amely a korábbi önkéntes eszközök – CSR, management, audit stb. – kötelezővé tételével a felelős és transzparens fenntartható környezethasználoi magatartást erősíti, új kihívások elé állítva a közigazgatást és a jogalkalmazókat egyaránt. Egyre nagyobb figyelem hárul a jogon kívüli társadalmi felelősségre.

Kulcsszavak: környezetvédelmi felelősség; felelős magatartás; intézményvédelem; az állam kötelezettségei; public trust; önkéntes eszközök; vállalatok társadalmi felelőssége (CSR); átláthatóság; fenntartható vállalati magatartás

A felelősség közjogi vonatkozásait, illetve egyes tendenciákat a következőkben sokkal átfogóbb megközelítéssel és egyben szűkebb körben vizsgálom, mintsem hogy pusztán a környezetvédelmi igazgatáshoz kapcsolódó jogellenes magatartásokra reagáló jogi felelősségre korlátoznám – valójában erről nem is szólok, hiszen ennek alapjait már nem egy alkalommal tisztáztuk. A közjogi felelősség feltétlen kiindulási pontja ugyanis a felelősségi rendszert is magában foglaló szabályozási rendszer, illetve az azt érvényesíteni hivatott szervezetrendszer megfelelő működésében rejlik. E téren pedig jelentős lemaradásunk van, lévén a jelenlegi szervezetrendszer sem felső, sem jogalkalmazói szinten nem teljesíti megfelelően azt a küldetést,

amelyre hivatott: a környezeti értékek, érdekek hatékony védelmét. Éppen ezért érdemes némi elvi alapozást, keretet adni ebbéli értelmezésünkhöz.

E keretezést követően a közjogi tartomány egy korábban nem szokványos területe pedig újszerűsége miatt jelenik meg – arra a kérdésre keresünk ugyanis választ, hogy miként válik az önkéntesből kötelező, ez mire jó, és mennyiben jelent tágabb értelemben vett közjogi felelősségi kérdést.

1. A felelős állam

Fodor László értékelése, amely az EU-csatlakozás 20. évfordulójára jelent meg, a tágabb értelemben vett közjogi felelősség – a felelős állam kérdésének – kiváló összegzése: „A környezetvédelem ab ovo rendszerkritika, ezért egy erősen átpolitizált, a demokratikus értékek tekintetében megosztott társadalomban akár ellenségesen is fogadhatja a mindenkori hatalom a zöld civil kezdeményezéseket. A fentiek tükrében nem meglepő, hogy a környezetvédelmi érdekek gyakran egyéb – különösen gazdaságpolitikai – céloknak rendelődnek alá. A közérdek transzparens megfogalmazása, egy, a partnerekkel együtt kidolgozott és elkötelezett kormányzati szakpolitika léte, illetve következetes szem előtt tartása, együttműködés a társadalmi partnerekkel, a közérdekű adatokhoz való hozzáférés gyakorlatának a javítása, bár mind közhelyszerűen hangzik, egyaránt elősegíthetnék a társadalom szemléletének, tudatosságának, igényeinek, alulról jövő kezdeményezéseinek a kibontakozását és az ország környezetvédelmi teljesítményének javulását.”¹

Figyelemre méltó, hogy egy, a fenntarthatóság megértéséről, fontosságáról a közigazgatási tisztviselők között három éve folytatott átfogó felmérés maga is az állam részéről sokkal erősebb helytállást, érdemi megjelenést vár el, mintegy megerősítve mindazt, amit Fodor László jelzett, és amit magam is osztok: „Ami a hazai fenntarthatósági előrehaladást illeti, a válaszadók több mint 90%-a (!) szerint minden területen jelentősebb és gyorsabb erőfeszítésekre lenne szükség, kiemelve az állam szerepét a változás elősegítésében”.² Az állam azonban mintha távolról sem állna a helyzet magaslatán.

A „Környezetjog” című könyvem immár társszerzős sokadik változatában³ írom a következőket: „Az állam rendeltetését funkcióin keresztül gyakorolja, amely

¹ FODOR LÁSZLÓ: A környezetvédelmi szabályozás főbb irányai európai uniós tagságunk első húsz évében. *Állam- és Jogtudomány*, 2024. (2), 92.

² KIS NORBERT – PÁLVÖLGYI TAMÁS – SZÜCS GÁBOR – GYÓRFYNE KUKODA ANDREA – KLOTZ BALÁZS: A környezeti fenntarthatósággal kapcsolatos közigazgatási attitűdök. *Acta Humana*, 2023. (3), 27., DOI: <https://doi.org/10.32566/ah.2023.3.1>

³ BÁNDI GYULA (szerk.): *Környezetjog*. Budapest, Szent István Társulat, 2022. 65–70.

funkciók a főbb kötelezettségcsoportokat jelentik – ilyen a közrend védelme, a szociális biztonság alapvető feltételeinek megteremtése, illetve a modern államban ilyennek minősül a környezetvédelem is. Amint a közigazgatási jog művelői írják az állam és közigazgatás feladatainak változásáról, azok részben úgy jelennek meg, hogy egyik feladat változik, módosul, részben pedig új funkció és új feladat révén – ez utóbbiak közé tartozik a környezetvédelem is, amit a közigazgatási jogi tankönyv szerzői is kiemelnek, majd később ezt a társadalomvédelmi funkciók közé sorolják.⁴ Ezen feladatkörben az állam kötelezettség- és felelősségvállalása három nagy részkötelezettségből tevődik össze:

- az állam kötelezettsége, hogy a környezetvédelem feltételeit kialakítsa, a védelem érdekeit érvényesítse;
- az állam felelősséggel tartozik az állami szervek és az állami tulajdon által okozott környezeti veszélyért, ártalmakért, károkért;
- az állam egyes esetekben közvetlen érdekeltsége nélkül is köteles helytállni, tehát mögöttes felelőssége érvényesül. (...)

Amikor általában állami feladat- és kötelezettségvállalásról beszélünk, ezt tágan értelmezzük, oly módon, hogy az valamilyen formában magában foglalja ugyan minden egyes állami szerv kötelezettségeit is, amelyek az államon belül elfoglalt szerepük, helyük függvényében jelentős eltéréseket mutatnak. (...)

Az állam kötelezettsége és felelőssége, mint elv magában foglalja természetesen az állam ebből eredő jogait is, a kötelezettségek minél megfelelőbb teljesítése érdekében – ez lesz az alapja a környezethasználókkal szembeni felelősség érvényesítésének. Ezen elv távolról sem jelenti az állami felelősség kizárólagosságát, sokkal inkább a környezeti érdekek közvetett és közvetlen úton való érvényesítése megfelelő arányának kialakítását.”

Az immár több mint három évtizedes környezetvédelmi törvény mindezeket végtelenül leegyszerűsítve így fogalmazta meg: „37. § (1) A környezet védelmének jogi szabályozását, a környezet védelmével összefüggő jogok és kötelezettségek megállapítását és megtartásuk ellenőrzését, a környezet védelmének tervezését és irányítását az állam és a helyi önkormányzat szervei látják el...”, majd a törvény 38. §-a felsorolja az állami feladatokat, a teljesség igénye nélkül (amit a „különösen” fogalom használata igazol). Innentől pedig hosszú felsorolás következik arról, mit is érteni az állami kötelezettségvállalás egyes részelei alatt, az állami érdekként való megjelenítéstől a jogalkotáson át a szervezetrendszer működtetéséig vagy a nemzetközi együttműködésig. Csak egy rövid megjegyzést szeretnék ehhez fűzni: a törvény e részeinek fennmaradása önmagában két eltérő következtetésre is alapot adhat. Vagy azért marad-

⁴ Lásd erről PATYI ANDRÁS – VARGA ZS. ANDRÁS: *Általános közigazgatási jog*. Budapest – Pécs, Dialóg Campus, 2012. 152–155.

hattak hatályban, mert a jogalkotó azokat kellően általánosan és előrelátó módon fogalmazta meg, így időtállóknak bizonyultak, vagy azért, mert senki sem foglalkozott érdemben a korszerűsítésük szükségességével.

A környezetvédelemmel kapcsolatos tágabb értelemben vett felelősség – amelyet akár az állam rendeltetésszerű működésének is nevezhetünk – talán legáltalánosabb keretét a környezethez való jog adja. E jog először az 1976. évi környezetvédelmi törvényben, majd tételen az 1989. évi alkotmánymódosításban jelent meg; első értelmezési kísérlete egy kormányzati kezdeményezés volt, amely a jog mintegy egyetemes, sajátos jogi probléma nélküli értelmezésére irányult. Erre a kezdeményezésre⁵ ugyan az AB akkor érdemben nem válaszolt – nem kívánva absztrakt alkotmányértelmezésbe fogni⁶ –, de ez a próbálkozás lehetőséget adott az ún. Ádám-Zlinszky-különvélemény⁷ megfogalmazására, amelyben a szerzők – máig ható aktualitással – alapvető feladatokat összegeznek a következők szerint:

„4. A jogtudomány széles körben vallott felfogása szerint minden alanyi jognak mellőzhetetlen kísérő párja a megfelelő alanyi köteletség. Ezt az összefüggést a 18. § világosan ki is fejezi azáltal, hogy előírása szerint a Magyar Köztársaság nemcsak elismeri mindenki jogát az egészséges környezethez, hanem azt is vállalja, hogy érvényesíti ezt a jogot. Az indítványozott alkotmányértelmezésnek ezért utalnia kellene arra, hogy mit jelent az egészséges környezethez való alapjog állami érvényesítési kötelessége. Szerintünk a vizsgált alapjoghoz kapcsolódó állami érvényesítési köteleesség magában foglalja:

a) az egészséges környezet minőségi mutatóinak (határértékeinek) meghatározását,

b) a minőségi mutatók érvényesülési feltételeinek törvényi megállapítását,

c) a minőségi mutatók érvényesülésének figyelését, ellenőrzését, mérését és értékelését,

d) a minőségi mutatók megtartására készítés eszközeinek meghatározását és alkalmazását,

⁵ Lásd 996/G/1990. AB határozat indokolás I. pontját: „1. A Miniszterelnök az Alkotmánybíróságról szóló 1989. évi XXXII. törvény (a továbbiakban: Abtv.) 21. § (6) bekezdése alapján indítványozta, hogy az Alkotmánybíróság értelmezze az Alkotmány 18. §-ának és 70/D. §-ának a környezetvédelemre vonatkozó rendelkezéseit. Indítványa indoklásául előadta, hogy az értelmezni kért alkotmányi rendelkezések nem határozzák meg a környezetvédelem fogalmának pontos tartalmát és az államnak a környezet védelmével kapcsolatos kötelezettségeit. Az értelmezésre véleménye szerint az Alkotmányra épülő további jogi szabályozás megalapozása érdekében van szükség.”

⁶ A 996/G/1990. AB határozat indokolásának II. 1. pontja szerint: „nem általánosságban, hanem valamely konkrét alkotmányjogi probléma aspektusából kezdeményezi az Alkotmány ugyancsak konkrétan megjelölt rendelkezésének értelmezését...”.

⁷ Az AB ekkor, a 996/G/1990. AB határozatban még nem foglalt hivatalosan állást.

e) a minőségi mutatók megsértése, vagyis az egészséges környezet károsítása esetére a kijavítás eszközeinek és módozatainak, valamint a kárfelelősség érvényesítési rendjének meghatározását,

f) az Alkotmány más alapjogi rendelkezése alapján is a polgároknak a környezettel összefüggő tájékoztatásra vonatkozó joga biztosítását, valamint az érintetteknek a környezetvédelmet szolgáló állami és önkormányzati döntések előkészítésében való közreműködését, továbbá az egészséges környezet fenntartását és fejlesztését szolgáló társadalmi aktivitást könnyítő, illetve serkentő jogszabályok megalkotását.”

Nem sokkal később, immár valóban konkrét ügyben [28/1994. (V. 20.) AB határozat] fogalmazott meg az AB két alapvető értelmezési iránymutatást, a visszalépés tilalmát – amely a védelmi szintre vonatkozó legfontosabb és legvilágosabb zsinórmérték lett a mai napig, és amelyre hamarosan visszatérek –, valamint az állam intézményvédelmi kötelezettségét: „3. A környezetvédelemhez való jog mindezekkel szemben elsősorban önállósult és önmagában vett intézményvédelem, azaz olyan sajátos alapjog, amelynek az objektív, intézményvédelmi oldala túlnyomó és meghatározó. A környezethez való jog az állam környezetvédelemre vonatkozó kötelességei teljesítésének garanciáit emeli az alapjogok szintjére, beleértve a környezet elért védelme korlátozhatóságának feltételeit is.”

Az intézményvédelmi kötelezettség a későbbi AB határozatokban a mai napig ismételtén visszaköszön, így nem sokkal az Alaptörvény elfogadását követően is, ezzel megerősítve a kezdeti értelmezést: „A környezetvédelmi tárgyú jogalkotási kötelezettséggel kapcsolatosan pedig az Alkotmánybíróság már korábban is rámutatott, hogy »mindazokat a feladatokat, amelyeket másutt alanyi jogok védelmével teljesíti az állam, itt törvényi és szervezeti garanciák nyújtásával kell ellátnia« [28/1994. (V. 20.) AB határozat, ABH 1994.134, 138.]” [28/2017. (X. 25.) AB határozat, [30] pont].

Ez utóbbi, immár újabb és egyben a megváltozott követelményeknek megfelelően az új alkotmányos alapokra támaszkodó határozat – amely nem volt túlzottan megértő a korábbi értelmezésekkel szemben – az eredeti értelmezésen túllépve, azt mintegy tovább pontosítva világossá teszi, hogy az Alaptörvény megfogalmazása⁸ nem jelent egyenrangú, egyforma kötelezettségeket az egyes kötelezettségekre nézvést, hanem inkább eltérő súlypontok mentén értelmezhető: „[30] ...Miközben azonban a környezet védelmének kötelezettsége egyaránt terheli a tág értelemben vett államot és a természetes és jogi személyeket, ez a kötelezettség természetesen nem lehet teljesen azonos az egyes jogalanyok vonatkozásában. Miközben a természetes

⁸ Alaptörvény P) cikk (1) bekezdés: „A természeti erőforrások, különösen a termőföld, az erdők és a vízkészlet, a biológiai sokféleség, különösen a honos növény- és állatfajok, valamint a kulturális értékek a nemzet közös örökségét képezik, amelynek védelme, fenntartása és a jövő nemzedékek számára való megőrzése az állam és mindenki kötelessége.”

és jogi személyektől a hatályos jogszabályi előírások ismeretén és betartásán túlmenően általános jelleggel és kikényszeríthető módon nem várható el, hogy magatartásukat valamely, a jogalkotó által nem konkretizált, absztrakt célhoz igazítsák, addig az állam oldaláról az is elvárható, hogy egyértelműen meghatározza mindazon jogi kötelezettségeket, melyeket mind az államnak, mind pedig a magánfeleknek be kell tartaniuk, egyebek között annak érdekében, hogy az Alaptörvény P) cikk (1) bekezdésében nevesített értékek hatékony védelme érvényesüljön (Indokolás [30]).” Az állam ennek megfelelően kiemelt szereplő, kiemelt felelőssége is van tehát, nem csupán egyike a számos kötelezettnek, hiszen mások kötelezettségei is az állam aktivitásától függően nyernek értelmet.

Az nem kétséges, hogy az állam felelősségének tényleges tartalma folyamatosan alakulóban van, és ennek megfelelően újabb és újabb értelmezési feladatokkal találkozunk. A jövő nemzedékek szószólójaként ezt a következőképpen fogalmaztam meg: „A természeti erőforrások megőrzése, mint államfeladat, illetve mint elérendő eredmény [...] csak fokozott gondosság tanúsítása esetén lehetséges. A sokszor csak nehezen előrejelezhető veszélyekkel, kockázatokkal szemben az állam csak akkor tud eredményesen fellépni a nemzet közös örökségének védelmében, ha fokozott óvatossággal jár el a szabályozási területeken. Az eredményfelelősség és a gondossági kötelelem e sajátos egysége az Alaptörvény P) cikkében található hármas kötelezettség szövegéből is következik. Amíg a »védelem« és »fenntartás« kötelezettsége alapvetően egy eredményjellegű kötelezettséget tételez, a »megőrzés« kifejezés nyelvtani értelmében is egy gondossági kötelezettséget hordoz magában.”⁹

Majd máshol ugyanerről: „Miközben a környezeti felelősség elsődlegesen a környezethasználót terheli, addig az állam át nem ruházható feladata a kötelezettségek teljesítésének kikényszerítése, a felelősség érvényesítése az illegális környezethasználatok feltárására is kiterjedően. Az állam kötelezettsége, hogy az ehhez szükséges (személyi, dologi és pénzügyi) feltételeket biztosítsa.”¹⁰

2. Az állami felelősség és a gondos tulajdonos, a jó gazda követelménye

Az állami felelősség talán még fokozottabban érvényesül akkor, amikor az általában vett – szabályozási, jogalkalmazói, intézményformálói stb. – állami feladatokhoz

⁹ Lásd a vízgazdálkodásról szóló 1995. évi LVII. törvénynek a vízkivételekkel összefüggő módosításáról szóló törvénnyel kapcsolatban, az elfogadott törvény előzetes normakontrollja során az Alkotmánybírósághoz benyújtott Amicus 7. oldalát: [http://public.mkab.hu/dev/dontesek.nsf/0/cbb2386065131e71c12582da004720cb/\\$FILE/I_1216_6_2018_allasfoglalas_anonim.pdf](http://public.mkab.hu/dev/dontesek.nsf/0/cbb2386065131e71c12582da004720cb/$FILE/I_1216_6_2018_allasfoglalas_anonim.pdf), vö. 13/2018. (IX. 4.) AB határozattal [63], [69], [72].

¹⁰ Beszámoló az alapvető jogok biztosának és helyetteseinek tevékenységéről 2019, 17.

a nemzet közös öröksége irányában a gondos tulajdonos, a jó gazda követelménye is társul.

A jövő nemzedékek szószólójának az Alkotmánybírósághoz benyújtott álláspontjában így összegeztük a legfontosabb irányadó gondolatokat: „Az Alkotmánybíróság 16/2015. (VI. 5.) AB határozatában az Alaptörvény P) cikk (1) bekezdésének értelmezésekor az államot és állampolgárokat terhelő hármas kötelezettség – 1. védelem, 2. fenntartás; 3. jövő nemzedékek számára való megőrzés – megállapítása mellett kiemelte, hogy »[a]z állami kötelezettség [...] önálló szabályozást nyert és hangsúlyt kapott az Alaptörvény P) cikk (1) bekezdésében.«¹¹ E hármas kötelezettségnek az állam közhatalmi és tulajdonosi minőségében is köteles megfelelni. Mivel a jelentős felszíni víztestek, valamint a felszín alatti vízkincs egésze kizárólagos állami tulajdonban állnak,¹² ezért az államot a P) cikk (1) bekezdésből fakadó kötelezettség tulajdonosi minőségében is egyértelműen terheli.

Ekképpen az állam felelőssége a társadalom felé – ideértve a jövő nemzedékek tagjait is – kettős tartalmat hordoz, egyrészt az Alaptörvény által biztosított jogok védelmezője, másrészt tulajdonos, illetve még pontosabban, a nemzet közös örökségét képező közjavak kezelője. A kettős minőség az állammal szemben azt az Alaptörvényből fakadó elvárást alapozza meg, hogy közhatalmi jogosítványainak gyakorlásán, így a jogalkotáson keresztül úgy teremtsen meg a P) cikk (1) bekezdésből fakadó hármas kötelezettség teljesítésének feltételeit, hogy közben ne lehetetlenítse el a tulajdonosi mivoltából eredő követelményeknek való megfelelést. [...] A tulajdonos állam P) cikkből fakadó hármas kötelezettségének tartalmát erősíti, illetve a nemzeti vagyon tekintetében mintegy kibontja az Alaptörvény 38. cikke.”¹³

Az Alkotmánybíróság mindezekkel kapcsolatban mintegy válaszul megállapította: „[...] az államot a P) cikk alapján egy sajátos eredményfelelősség terheli, és nem pusztán a jogszabályokkal biztosított védelem fenntartásának formális kötelezettsége. Az Alaptörvény P) cikkében megfogalmazott hármas kötelezettség ennek megfelelően nemcsak azt várja el az államtól, hogy a nemzet közös örökségének védelme, megőrzése és fenntartása érdekében megfelelő jogi szabályokat alkosson, hanem hogy azokat hatékonyan és eredményesen működtesse, illetve amelyekkel képes biztosítani az erőforrások tényleges megőrzését. Ugyanezen határozat hangsúlyozza azt is, hogy a környezeti értékek – a tárgyi ügyben a

¹¹ 16/2015. (VI. 5.) AB határozat, [93].

¹² A nemzeti vagyonról szóló 2011. évi CXCVI. törvény 4. § (1) d) pont.

¹³ Lásd a vízgazdálkodásról szóló 1995. évi LVII. törvénynek a vízkivételekkel összefüggő módosításáról szóló törvénnyel kapcsolatban, az elfogadott törvény előzetes normakontrollja során az Alkotmánybírósághoz benyújtott Amicus 7. oldalát: [http://public.mkab.hu/dev/dontesek.nsf/0/cbb2386065131e71c12582da004720cb/\\$FILE/I_1216_6_2018_allasfoglalas_anonim.pdf](http://public.mkab.hu/dev/dontesek.nsf/0/cbb2386065131e71c12582da004720cb/$FILE/I_1216_6_2018_allasfoglalas_anonim.pdf), vö. 13/2018. (IX. 4.) AB határozattal, [54].

biodiverzitás, esetünkben a vízkincs – védelmét szolgáló hatékony ellenőrzési mechanizmusok, amelyek a Natura 2000 területek állami tulajdonából fakadtak, alkotmányos jellegű garanciák, amelyek megszüntetése alaptörvény-ellenes helyzetet idéz elő.”¹⁴

A számos más, ugyancsak példaként is szolgáló jogeset közül az erdőkkel kapcsolatos határozat egy pontját emelem ki, amely a jövő nemzedékek érdekeit még határozottabban jelenítette meg. Egy új, fontos irányról van szó: „[22] Az Alaptörvény P) cikk (1) bekezdése a public trust környezeti és természeti értékekre vonatkozó koncepciójának alkotmányjogi megfogalmazásán alapul, melynek lényege, hogy az állam a jövő nemzedékek mint kedvezményezettek számára egyfajta bizalmi vagyonkezelőként kezeli a rá bízott természeti és kulturális kincseket, és a jelen generációk számára csak addig a mértékig teszi lehetővé ezen kincsek használatát és hasznosítását, ameddig az a természeti és kulturális értékeket mint önmagukért is védelemben részesítendő vagyontárgyak hosszú távú fennmaradását nem veszélyezteti. Az államnak ezen kincsek kezelése és az arra vonatkozó szabályozás megalkotása során egyaránt tekintetbe kell vennie a jelen és a jövő generációk érdekeit.”¹⁵

Ezt az idézetet az állam vonatkozó közjogi felelőssége sajátos kiterjesztéseként tartom érdemesnek vastagon aláhúzni, igazat adva Menyhárd Attilának, aki szerint: „Napjaink egyik fontos kihívása, hogy a környezetvédelmi politika magánjogi kikényszerítése erősítheti-e a környezetvédelmi értékek érvényesítését. A környezetvédelem hagyományosan közjogi eszközrendszerben gondolkodik, ami annyiban logikus, hogy a természeti környezet védelme nem magánérdek, hanem közérdek. Azokban a helyzetekben azonban, amelyekben a környezetvédelem magánjogi érdeké tehető, a környezetvédelmi értékeket akár az állammal szemben is védeni lehet.”¹⁶

Még tovább menve a jelzett összefonódás irányában, Bodzási Balázs gondolataira is érdemes figyelmet fordítani, hiszen világosan megfogalmazza: „Ma már szinte lehetetlen feladat precíz, egzakt módon elkülöníteni egymástól a közjogi és a magánjogi normákat, oly mértékben egybefonódtak egymással. Sokszor egy azonos jogszabályon belül egyszerre találhatunk közjogi és magánjogi jellegű rendelkezéseket is.”¹⁷ Cikkében számos más példa mellett kiemeli: „Az ingatlan tulajdonosát felelősség terheli az illegális hulladéklerakás vagy elhagyás megelő-

¹⁴ 28/2017. (X. 25.) AB határozat, [76].

¹⁵ 14/2020. (VII. 6.) AB határozat.

¹⁶ MENYHÁRD ATTILA: Közjogról és magánjogról. In: BODZÁSI BALÁZS (szerk.): *Jogászegyleti Értekezések 2025. Közjog és magánjog*. Budapest, Magyar Jogász Egylet, 2025. 266–267. DOI: <https://doi.org/10.61382/MJE.Ertekezések.2025.Menyhard.253>

¹⁷ BODZÁSI BALÁZS: Közjog és magánjog találkozási pontjai a gyakorlatban. In: BODZÁSI BALÁZS (szerk.): *Jogászegyleti Értekezések 2025. Közjog és magánjog*. Budapest, Magyar Jogász Egylet, 2025. 61. DOI: <https://doi.org/10.61382/MJE.Ertekezések.2025.Bodzasi.59>

zéséért [Ht. 61. § (1) bekezdés]”.¹⁸ Ez a példa is a magánjogi és közjogi elemek keveredésére utal, amit a jelen „gazdasági, társadalmi, technikai-technológiai változások” mintegy szükségszerű következményeként értékelhetünk.

A tanulmány további részében e sajátos keveredés egy újabb izgalmas és egyre markánsabban megjelenő példáját tárgyalom. A hozzáadott érték pedig az, hogy nem a magánjog és közjog összemosódása a tárgy csupán, hanem egy eredetében jogon kívüli intézménysor kerül be a jog berkein belülre, egyelőre érintőlegesen, majd válik egyre erőteljesebb jogi kötelezettséggé, mindez tárgyunk – a felelős magatartás – további erősítése érdekében, valójában a közigazgatás működését, ellenőrző szerepét megtámogatva.

3. Amikor az önkéntesség kötelezettséggé válik

3.1. Különböző típusú szabályozási eszközök

A környezetjogi szabályozás módszereinek egyik csokra¹⁹ arra vonatkozik, milyen utakat követ az állam és a jog, mennyire szándékozik erősebben – közvetlenül –, avagy enyhébben, mozgásteret hagyva – gazdasági és önszabályozási eszközökkel – befolyásolni a környezethasználó magatartásokat, netán éppen irányítani azokat. Erre utal a jelenleg hatályos, 5. Nemzeti Környezetvédelmi Program:²⁰ „A környezetvédelmi jog a jogág sajátosságaira tekintettel különböző típusú szabályozási eszközöket kell, hogy alkalmazzon. Az elmúlt években kialakult gyakorlatot is figyelembe véve, a szabályozást alapvetően továbbra is a közvetlen (engedélyező-tiltó, korlátozó és azt ellenőrző) és a közvetett (gazdasági ösztönző) módszerek kombinációjával lehet hatékonyra tenni, figyelemmel az eljárások ügyfél-barát lebonyolítására is.”

A szabályozási módszereknek már a fogalma is azt mutatja, hogy a szabályozás, az állam és a jog jelen van, de más eszközökkel, megpróbálva kissé a háttérben maradni, kevésbé látható lenni. Ez üdvös megoldás nem egy esetben, amikor a környezethasználó saját döntései hatékonyabbak lehetnek, mint a felülről jövő „parancs”. Számos olyan helyzet van azonban, amikor nem kerülhető meg a közvetlen szabályozási megoldások alkalmazása, mint amilyen egy engedélyezési rendszer fenntartása, bizonyos anyagok használata, a hulladékkezelés vagy éppen a veszélyes helyzetekbe történő azonnali beavatkozás stb.

¹⁸ BODZÁSI: Közjog és magánjog találkozási pontjai a gyakorlatban. 99.

¹⁹ Lásd BÁNDI: *Környezetjog*. IV. fejezet. Az önszabályozás kérdéséről a 3.3 pont szól.

²⁰ Az Országgyűlés 62/2022. (XII. 9.) OGY határozata a 2026-ig szóló 5. Nemzeti Környezetvédelmi Programról, <https://kornyeztvedelem.hu/sites/default/files/media/docs/nkp-5.pdf>

Az állam és a jog akkor van a helyén, ha megfelelően felméri, mikor és milyen eszközökkel kell beavatkozni, szorosabbra vagy lazábbra fogva a környezethasználó magatartásokat. Egyik módszer sem ideális önmagában, hanem csak a célzott eredmény megvalósításának hatékonyságához viszonyítva. A „Környezetjog” című, már hivatkozott kötetben az önszabályozás jellemzéseként a következők olvashatók: „E módszertan keretében a jogi szabályozás és a piaci hatások együttesen olyan szabályozottsági hátteret alakítanak ki, amelyre hagyatkozva a környezethasználók saját tevékenységük megszervezése révén ahhoz hasonló követelményeket valósítanak meg, mint a hagyományos szabályozásban az állam – reményeink szerint csökkentik a környezeti elemek használatát vagy terhelését –, de ezen követelmények elfogadása és betartása részben saját döntés eredménye, így a célok és az eszközök kiválasztása is saját elhatározáson alapul. Nyilván a gazdasági szereplők számára mindez előnnyel kecsegtet, noha a jövedelmezőségi következmény kevésbé érzékelhető közvetlenül. Nincs kifejezett állami kényszer ez esetben sem, csak szabályozási keret.”²¹

Ami pedig ezzel összefüggésben a felelősséget illeti, minden szabályozási módszer esetében van lehetőség a jogi felelősség érvényesítésére, hiszen bármilyen szabályozási módszerről is legyen szó, a jogi szabályozás annak része, akár közvetlen, akár közvetett formában. A felelősség – közjogi felelősség – alatt már eddig is sokkal inkább az érintettek (legyen az állam maga vagy a környezethasználó) felelős magatartását értettem mindenekelőtt, mert ez vezet a környezetvédelem, fenntarthatóság terén annyira elvárt megelőzéshez, elővigyázatos magatartáshoz, a mai európai környezetpolitika alapját jelentő „no harm”, azaz „ne okozz kárt” elv tényleges érvényesüléséhez.

3.2. EMAS-rendszer

A vállalatok környezeti menedzsment- és auditálási rendszerben (EMAS-rendszer) való részvételét elsőként szabályozó 1836/93. számú EK tanácsi rendelet az önszabályozás fontosságáról szólva alapvető elveket rögzített: „...az ipar felelős azért, hogy kezelje környezeti hatásait és ennek megfelelően megelőzési szemléletet alakítson ki e területen; ...e felelősség arra hívja fel a vállalatokat, hogy alakítsanak ki és hajtsanak végre vállalati környezetpolitikát, célokat és hatékony környezeti menedzsment-rendszereket; a vállalatok ily módon kialakított környezeti politikája, amellyel hogy biztosítja a fennálló jogi követelmények végrehajtását, tartalmazzon olyan elkötelezettséget is, amely a környezeti teljesítmény folyamatos javítását célozza”.

²¹ BÁNDI: *Környezetjog*, 155–156.

Az EMAS-rendszer által adott feladat a közigazgatás szempontjából²² az, hogy a hatáskörrel rendelkező szervezet bejegyzí az EMAS-rendszerekről szóló nyilván-tartásba az adott szervezetet a hitelesített környezetvédelmi nyilatkozat, illetve az ahhoz kapcsolódó feltételek alapján. Annak érdekében, hogy egy szervezetet beje-gyezzenek, első alkalommal a következőket kell teljesítenie:

a) el kell végezniük a meghatározott előírásoknak megfelelően a szervezet vala-mennyi környezetvédelmi tényezőjére vonatkozó környezeti állapotfelmérést;

b) a környezeti állapotfelmérés eredményének fényében a legjobb környezetgaz-dálkodási gyakorlatot figyelembe vevő környezetvédelmi vezetési rendszert kell kidolgozniuk és végrehajtaniuk;

c) az előírásoknak megfelelő belső ellenőrzést kell elvégezniük, ellenőrzési prog-ram alapján;

d) környezetvédelmi nyilatkozatot kell készíteniük. Amennyiben rendelkezésre állnak az adott ágazatra vonatkozó ágazati referenciadokumentumok, akkor a szervezet környezeti teljesítményének értékelésekor a vonatkozó dokumentumot figyelembe kell venni;

e) mindezt környezetvédelmi hitelesítő hitelesíti; illetve

f) a tagállamok által kijelölt illetékes testület mindezek alapján nyilvántartásba veszi.

3.3. Az uniós ökocímke

Az EMAS-rendszerhez hasonló utat járt be az uniós ökocímke-szabályozás is. 1992-től két lépcsőben jutott el a 2009. év végi helyzethez.²³ A szabályozás az első rendelet szerint céljának tekinti, hogy azon termékek tervezését, gyártását, forgal-mazását és használatát, illetve esetleg szolgáltatások alkalmazását segítse elő, amelyek gyártásuktól felhasználásuk végéig (beleértve a hulladékként való megje-lenést is) a többi hasonló termékhez vagy szolgáltatáshoz képest kisebb veszélyt jelentenek a környezetre, valamint biztosítsa a fogyasztók alaposabb tájékoztatását a termékek környezetre való hatásáról. Nem változott a vezérelv sem: „egy önkén-tes ökocímke-rendszer közösségi odaítélési alapjainak meghatározása volt, s ezzel egyfelől olyan termékek népszerűsítése, amelyek teljes életciklusukat tekintve kisebb

²² Lásd a hatályos rendeletet, vagyis az Európai Parlament és a Tanács 1221/2009/EK rendeletét (2009. november 25.) a szervezeteknek a közösségi környezetvédelmi vezetési és hitelesítési rendszerben (EMAS) való önkéntes részvételéről és a 761/2001/EK rendelet, a 2001/681/EK és a 2006/193/EK bizottsági határozat hatályon kívül helyezéséről.

²³ A 880/92. tanácsi rendeletet váltotta fel az 1980/2000. rendelet az egységes európai ökocímke-odaítélési rendszer felállításáról. Ma pedig az Európai Parlament és a Tanács 66/2010/EK rende-lete (2009. november 25.) a hatályos, az uniós ökocímkeről.

mértékben károsítják a környezetet, másfelől a fogyasztók tájékoztatása a termékek környezeti hatásairól pontos, nem megtévesztő és tudományosan megalapozott információk alapján” (preambulum 1. pont szerint).

Mindkét esetben azt láthatjuk, hogy az európai jog egy-egy olyan, eredetileg önkéntes nemzetközi szabványban megjelenő intézményt inkorporál, amely a közbizalom erősítését, a társadalom, a fogyasztók és a gazdasági szereplők megfelelő tájékoztatását, valamint a jól teljesítők elismerését és megjelölését szolgálja; az eszköz immár jogintézménnyé válik, és az európai jog részévé lesz. Az önkéntesség megmarad, mindaddig, amíg a kérdéses érintett szervezet nem érzi szükségét annak, hogy ilyen uniós logóval, minősítéssel rendelkezzen, hiszen nem követelmény a részvétel senki számára sem. Igaz, a gazdasági szereplők egymás között ezt preferálhatják, vagy egy potenciális közbeszerzési eljárás feltételei között előnyként vagy akár követelményként is megjelenhet erre utaló feltétel. A rendeletbe foglalás pedig azt hangsúlyozza, hogy amennyiben európai uniós jelölés megszerzésére törekszünk, a feltételek azonos módon érvényesülnek, függetlenül attól, hogy a pályázó mely tagállamban honos.

3.4. A környezetvédelmi megállapodások

Természetesen az önkéntes eszközök pozitív vonásai más területeken is teret követelnek maguknak. Így az Európai Unió környezetpolitikájának egyik potens intézménye, a környezetvédelmi megállapodás is az önszabályozás eszközei közé tartozik. A Bizottság még 1996-ban elfogadta a környezetvédelmi hatóságok és az ipar közötti környezetvédelmi megállapodásokról, illetve az egyoldalú ipari kötelezettségvállalásokról szóló kommunikét,²⁴ amelynek jelentősége és tartalma máig terjedően érvényes. A kommuniké ezen típusú intézmény alkalmazásának erősítésére törekszik. Alapvető követelmény, hogy a megegyezés minél specifikusabb legyen, ezt segíti elő például a pontos mennyiségi célkitűzések meghatározása.

A kommuniké irányelveket vázol fel a hatóságok és az ipar között a környezetvédelem terén készülő megegyezésekhez. A kezdeményezés mögött még a Közösség ötödik környezetvédelmi akcióprogramja húzódik meg, amelyik egyebek között hangsúlyozza a megosztott felelősség elvét és annak szükségességét, hogy az alkalmazott eszközök választékának bővülésével a jogintézmények szélesebb variációs köre alakuljon ki. A környezetvédelmi megállapodások mindkét fél részére lehetnek jogilag kötelezők, de lehetnek nem kötelezők is, a környezethasználó egyoldalú kötelezettségvállalásával, amelyet a hatóság elismer. Hatékony eszközöket jelent-

²⁴ Commission Communication on Environmental Agreements, COM(96)561 of November 27, 1996.

hetnek az ilyen megállapodások, melyek akár megelőzik a jogalkotást is, és ezzel csökkentik a szabályozó és közigazgatási eszközök mennyiségét.

A közigazgatási eljárás általános szabályainak hatályos szabályozása, a 2016. évi CL. törvény az általános közigazgatási rendtartásról (Ákr.) megtartotta a közigazgatási hatósági eljárás és szolgáltatás általános szabályairól szóló 2004. évi CXL. törvénynek (Ket.) a hatósági szerződésre vonatkozó szabályozását (92–93. §). Ezek szerint jogszabály lehetővé teheti vagy előírhatja, hogy a hatóság a hatáskörébe tartozó ügynek a közérdek és az ügyfél szempontjából is előnyös rendezése érdekében határozathozatal helyett az ügyféllel írásban hatósági szerződést kössön. A hatósági szerződés közigazgatási szerződés.

3.5. A vállalatok társadalmi felelősségvállalására épülő szabályozási eszközök

A pozitív tapasztalatok, a kérdéses intézmények megfelelő működése természetesen tovább ösztönözte az EU intézményeit, hogy más, eredetileg önkéntes, valóban önszabályozó eszközöket állítsanak csatasorba a környezeti célok érvényesítése érdekében. Az egyik ilyen irány a vállalatok társadalmi felelőssége (CSR) alapjaira épülő és egyre erősödő szabályozási kör.

Az elmúlt néhány évtizedben a változó társadalmi elvárások átformálták a vállalatok szerepét, és egyre nagyobb hangsúlyt kapott a vállalati társadalmi felelősségvállalás (CSR). A vállalatok beépítették az érdekelt felek környezeti és társadalmi elvárásait a vállalati döntéshozatalba.

Bár a CSR ma már széles körben elismert, történelmi gyökerei 1953-ig nyúlnak vissza. A CSR fogalmát Howard R. Bowen határozta meg könyvében.²⁵ Több évtizedes ezirányú fejlődés után Archie B. Carroll 1991-ben mutatta be a széles körben elismert CSR-piramist (a továbbiakban: piramis).²⁶ Ennek alapja a vállalatok számára magától értetődő gazdasági kötelezettségek sora, amelyekre a jogi kötelezettségek épülnek, majd az etikai, végül a filantropikus kötelezettségek következnek.

Carroll a CSR „összetevőit” a következőképpen rendszerezte:

a) Gazdasági felelősség: a társadalom alapvető elvárása az üzleti szférával szemben, hogy gazdasági intézményként funkcionáljon, amely a nyereséges működés és profittermelés mellett kielégíti a társadalom szükségleteit is.

²⁵ HOWARD R. BOWEN: *Social Responsibilities of the Businessman*. Iowa City, University of Iowa Press, 1953.

²⁶ ARCHIE B. CARROLL: The Pyramid of Corporate Social Responsibility: Toward the Moral Management of Organizational Stakeholders. *Business Horizons*, 1991. (4), 42. DOI: [https://doi.org/10.1016/0007-6813\(91\)90005-G](https://doi.org/10.1016/0007-6813(91)90005-G)

b) Jogi felelősség: a vállalatok azon kötelezettségét jelöli, mely szerint tevékenységeiket jogszabályok rendelkezéseinek betartása mellett kell végezniük. Ez a megfelelési kényszer (compliance), a méltányos üzleti magatartás minimumszintjét határozza meg.

c) Etikai felelősség: azon normák és elvek összessége, amelyeket a társadalom elvár akkor is, ha azok nincsenek jogszabályokba foglalva, így az igazságosság és méltányosság elveinek érvényesülése is idesorolható.

d) Filantróp felelősség: ez tisztán önkéntes és diszkrecionális alapú, célja a közösségi jólét előremozdítása, mint a pénzügyi adományok, az ingyenes termékek és szolgáltatások, a munkavállalók önkéntes munkájának támogatása.

A CSR az a koncepció, amelynek keretében a vállalatok „a jogi követelményeken túlmutató kötelezettségeket” vállalnak magukra.²⁷ A Gazdasági Együttműködési és Fejlesztési Szervezet (OECD) szerint: „A vállalati társadalmi felelősségvállalás (CSR) különböző csoportok, ágazatok és érdekelt felek számára eltérő jelentéssel bírhat. Általános egyetértés van azonban abban, hogy a globális gazdaságban a vállalkozások gyakran a munkahelyteremtésen és a jólét növelésén túlmutató, jelentősebb szerepet töltenek be, és a CSR a vállalkozások hozzájárulása a fenntartható fejlődéshez.”²⁸

A vállalati társadalmi felelősségvállalás (CSR) megvalósításának elősegítése érdekében ugyancsak az OECD 2018-ban kiadta a „Kellő gondosságra vonatkozó iránymutatás a felelős üzleti magatartásról” című dokumentumot,²⁹ arra ösztönözve a vállalkozásokat, hogy integrálják a társadalmi és környezeti érdekeket, elismerve, hogy az üzleti tevékenységek számos hatással vannak a munkavállalókra, az emberi jogokra, a környezetre és a vállalatirányításra; továbbá támogatja őket a káros hatások megelőzését célzó átvilágítási folyamatok bevezetésében.

Az Európai Unió maga is az elmúlt két évtized során figyelemre méltó CSR-ke-retrendszert dolgozott ki. Az Európai Bizottság egyik legkorábbi CSR-meghatározása 2001-ből származik: „A vállalatok társadalmi felelősségvállalása alapvetően olyan koncepció, amelyben a vállalatok önkéntesen hozzájárulnak a jobb társadalomhoz és a tisztább környezethez”.³⁰ Az Európai Bizottság 2011-es megújított stratégiájában a vállalati társadalmi felelősségvállalást (CSR) rövidebben úgy határozza meg,

²⁷ UNITED NATIONS INDUSTRIAL DEVELOPMENT ORGANIZATION: *Corporate Social Responsibility: Implications for Small and Medium Enterprises in Developing Countries*. Vienna, UNIDO, 2002.

²⁸ OECD: *Corporate Social Responsibility: Partners for Progress, Local Economic and Employment Development (LEED)*. Paris, OECD Publishing, (October 10, 2001) 13. DOI: <https://doi.org/10.1787/9789264194854-en>

²⁹ https://www.oecd.org/en/publications/oecd-due-diligence-guidance-for-responsible-business-conduct_15f5f4b3-en.html

³⁰ European Commission: Promoting a European framework for Corporate Social Responsibility (Green Paper). Brussels, European Commission. COM(2001)366 final.

mint „a vállalkozások társadalomra gyakorolt hatásukért viselt felelősségét”, hangsúlyozva, hogy a vállalatoknak be kell építeniük a társadalmi, környezeti, etikai, emberi jogi és fogyasztói szempontokat működésükbe és alapstratégiájukba, az érdekelt felekkel való szoros együttműködésben.³¹

Ezen alapokra építkezve jelenik meg egyre markánsabban a jogi felelősségen túlmutató társadalmi felelősség fontossága, amely végül oda is vezet, hogy a korábban csak önkéntes elemek lassan jogi követelményként kerülnek megfogalmazásra, felismerve az ebben rejlő lehetőséget. Ennek fontos lépése volt az Európai Zöld Megállapodás,³² amely az erőforrások mozgósítása kapcsán kiemelte, hogy a tőke csak akkor irányítható át nagy léptékben, ha a befektetők hozzáférhetnek hiteles, összehasonlítható és döntéshozatalhoz hasznos fenntarthatósági információkhoz. A nem megfelelő információ vezethet a „greenwashing” terjedéséhez.

A Zöld Megállapodás kifejezetten bírálta azt a tendenciát, hogy a vállalatok a hosszú távú fejlődést és a fenntarthatóságot háttérbe szorítva a rövid távú pénzügyi teljesítményt helyezik előtérbe. Ez a kritika a fenntarthatóságot nem opcionális társadalmi hozzájárulásként, hanem olyan stratégiai és jogi kérdésként fogalmazta meg, amelynek a vezetőségi szintű döntéshozatalt kell alakítania. Amint a fenntarthatóság a vállalati stratégia részévé válik, annak tükröződnie kell a gyakorlatkezelésben, a beruházásokban, az átvilágításban, a közzétételben és a felügyeleti folyamatokban.³³

Mind az Európai Bizottság CSR-stratégiájában, mind az ISO 26000 szabványban³⁴ megfigyelhető, hogy bár a szervezetek hangsúlyozták a vállalati felelősségvállalás növekvő igényét és fontosságát a társadalom, a gazdaság és a természetvédelem kapcsán, továbbra is a vállalatok saját döntésére bízták, hogy az ajánlásokból mit és milyen mértékben építenek be a működésükbe.

A Zöld Megállapodás célul tűzi ki a vállalati elszámoltathatóság érvényesítését, egyre több kapcsolódó, immár jogi kötőerejű dokumentummal, amelyek fókuszba az átláthatósági szabályokra, a lényegi átvilágítási kötelezettségekre, a taxonómiai besorolásra stb. terjed ki, a fenntarthatóságot a vállalati törekvések szintjéről a jogilag strukturált döntéshozatal szintjére emelve.

³¹ European Commission: Communication from The Commission to The European Parliament, The Council, The European Economic and Social Committee and The Committee of The Regions – A renewed EU strategy 2011-14 for Corporate Social Responsibility, COM(2011)681 final. Brussels, European Commission 25. 10. 2011

³² Összefoglalója: <https://www.consilium.europa.eu/hu/policies/european-green-deal/>

³³ Több írás született e témában, például TANIA PANTAZI: The Introduction of Mandatory Corporate Sustainability Reporting in the EU and the Question of Enforcement. *European Business Organization Law Review*, 2024. (25), 509–532. DOI: <https://doi.org/10.1007/s40804-024-00320-x>

³⁴ ISO 26000:2010: Guidance on social responsibility. ISO, 2010. <https://www.iso.org/obp/ui/en/#iso:std:iso:26000:ed-1:vi:en>

3.6. Az ESG-keretrendszer

Alább egyes fontos példákat emelek ki, amelyek jellemzőek a korábban önkéntesnek minősülő eszközök, intézmények kötelezővé tételét eredményező szabályozási tendenciára. E tendenciának mostani alappontja az ESG-keretrendszer. Ennek alapjait az ENSZ Globális Megállapodás (United Nations Global Compact) kezdeményezése fektette le a 2004-ben publikált, „Aki gondoskodik, az nyer” (Who Cares Wins) című jelentésben.³⁵ Az ESG mozaikszót, az Environmental (környezeti), a Social (társadalmi) és a Governance (irányítási) angol szavak kezdőbetűi alkotják. A vállalkozások jelentős részétől a jelentéstétel ugyan „csak” elvárt, de egyes cégeknek, jellemzően a nagyvállalatoknak már kötelezően előírt. A kötelezett cégek száma évről évre fokozatosan bővül.

E három betűből – jelen érintettség alapján – csupán az első pillérre utalok. A környezeti (Environmental) dimenzió szemléletében megjelenő egyik lényeges újítás a korábbi vállalati felelősségvállalási modellekkel szemben, hogy a környezeti hatások vizsgálatát nem csupán a vállalat közvetlen működésére, hanem a teljes értékláncre kiterjeszti. Ennek értelmében a gazdálkodó szervezet felelősséggel tartozik az általa kínált termékek vagy szolgáltatások előállításának teljes folyamatáért, az elsődlegesen kitermelt nyersanyagok kitermelésétől egészen az azokból előállított termékek életciklusának végéig.

A fejlődési folyamat első, meghatározó állomása a nem pénzügyi jelentéstétel uniós szintű bevezetése volt. Az Európai Parlament és a Tanács 2014/95/EU irányelve (NFRD irányelv)³⁶ a számviteli irányelvet módosította a nem pénzügyi és a sokszínűséggel kapcsolatos információk közzététele érdekében. A nem pénzügyi kimutatásnak tartalmaznia kellett az üzleti modell rövid ismertetését, a környezetvédelmi ügyeket, a szociális, foglalkoztatási és emberi jogi kérdéseket, valamint a korrupció és megvesztegetés elleni fellépést, a vonatkozó politikákat és átvilágítási eljárásokat, azok eredményeit, a vállalkozás tevékenységéhez, üzleti kapcsolataihoz, termékeihez vagy szolgáltatásaihoz kapcsolódó fő kockázatokat, a kapcsolódó kockázatkezelést, valamint a releváns nem pénzügyi teljesítménymutatókat. Figyelmet érdemel, hogy a 19a. cikk (1) bekezdés d. pontja a vállalkozás üzleti kapcsolataira is kiterjeszti a kockázatelemzés kötelezettségét, amely arányossági alapon az ellátási és alvállalkozói láncokra tesz utalást.

³⁵ <https://documents1.worldbank.org/curated/en/280911488968799581/pdf/113237-WP-WhoCaresWins-2004.pdf>

³⁶ Az Európai Parlament és a Tanács 2014/95/EU irányelve (2014. október 22.) a 2013/34/EU irányelvnek a nem pénzügyi és a sokszínűséggel kapcsolatos információknak bizonyos nagyvállalkozások és vállalatcsoportok általi közzététele tekintetében történő módosításáról, HL L 330., 2014.11.15., 1. (a továbbiakban: NFRD irányelv).

A 7. preambulumbekkezdés a környezetvédelem tartalmi körét példálózó, tág felsorolással konkretizálja, kiemelten utal az üvegházhatású gázok kibocsátására, a vízhasználatra és a légszennyezésre. Az irányelv ugyanakkor nem határozott meg egységes indikátorrendszert vagy módszertant az objektív összehasonlíthatóság érdekében.

3.7. További uniós jogi normák

Időrendben haladva, az Unió a fenntarthatóság szabályozási keretein belül a 2019/2088/EU rendelettel (SFDR) a finanszírozó, pénzügyi háttérszolgáltató szervezetek számára is fenntarthatósági kockázatokkal és befektetési termékek ESG-jellemzőivel kapcsolatos közzétételi kötelezettséget ír elő.³⁷

Az Európai Parlament és a Tanács 2020/852/EU rendelete (Taxonómia rendelet)³⁸ azzal a céllal jött létre, hogy egységes kritériumokat állapítson meg annak eldöntésére, hogy egy adott gazdasági tevékenység környezeti szempontból fenntarthatónak minősül-e, megteremtve ezzel a befektetések környezeti fenntarthatósági mértékének jogi alapjait. A rendelet szabályozási hátterét az Európai Unió fenntartható fejlődésre irányuló célkitűzései adják, amelyek a környezet magas szintű védelmét és a fenntartható gazdasági fejlődést a belső piac működésének alapvető elvévé teszik. Itt már világos az a felismerés, hogy a fenntartható fejlődés megvalósítása érdekében a gazdasági és pénzügyi rendszert is olyan irányba kell terelni, amely elősegíti a környezeti célkitűzések megvalósulását.

A rendelet 3. cikke szerint egy gazdasági tevékenység akkor minősül környezeti szempontból fenntarthatónak, ha lényegesen hozzájárul legalább egy környezeti célkitűzés megvalósításához, miközben nem okoz jelentős kárt a többi környezeti célkitűzés tekintetében, megfelel a meghatározott minimális garanciáknak, valamint teljesíti az Európai Bizottság által megállapított technikai vizsgálati kritériumokat. A rendelet hat környezeti célkitűzése az éghajlatváltozás mérséklése, az éghajlatváltozáshoz való alkalmazkodás, a vízi és tengeri erőforrások fenntartható használata és védelme, a körforgásos gazdaságra való áttérés, a szennyezés megelőzése és csökkentése, valamint a biológiai sokféleség és az ökoszisztémák védelme és helyreállítása

³⁷ Az Európai Parlament és a Tanács (EU) 2019/2088 rendelete (2019. november 27.) a pénzügyi szolgáltatási ágazatban a fenntarthatósággal kapcsolatos közzétételről, HL L 317., 2019.12.9., 1. (a továbbiakban: SFDR-rendelet).

³⁸ Az Európai Parlament és a Tanács (EU) 2020/852 rendelete (2020. június 18.) a fenntartható befektetések előmozdítását célzó keret létrehozásáról, valamint az (EU) 2019/2088 módosításáról, HL L 198., 2020.6.22., 13. (a továbbiakban: Taxonómia Rendelet).

A fenntartható gazdasági tevékenység minősítésének kulcsfontosságú eleme a jelentős károkozás tilalma, amelyet a rendelet 17. cikke a „do no significant harm” (DNSH) – rövidebben „no harm” – elv formájában határoz meg.

Az Európai Unió a fenntarthatósági jelentéstétel egységesítése mellett a vállalati magatartás érdemi alakítását is megcélozta a környezeti és társadalmi kockázatok hatékony kezelése érdekében. Ennek keretében a Vállalati Fenntarthatósági Jelentéstételi Irányelv (2022/2464/EU Corporate Sustainability Reporting Directive, CSRD) az átláthatóság céljából az ESG-adatok közzétételét és az adatok összehasonlíthatóságát szabályozza,³⁹ a Fenntarthatósággal Kapcsolatos Vállalati Átvilágításról szóló irányelv (2024/1760/EU Corporate Sustainability Due Diligence Directive, CSDDD) pedig a vállalati felelősségvállalás, kockázatkezelés érdekében intézkedik, kiterjesztve azt a teljes ellátási láncra.⁴⁰

A CSRD arra kötelezi a vállalatokat, hogy az információkat szabványosított és összehasonlítható formátumban tegyék közzé. A CSDDD előírja számukra, hogy tegyenek lépéseket a közzétett információk által feltárt kockázatok kezelése érdekében, az EU-taxonómia rendelet pedig közös nyelvet biztosít annak meghatározásához, hogy mely gazdasági tevékenységek minősülhetnek jogszerűen környezetileg fenntarthatónak. Így már nem csupán jelentéstételi rendszerként értelmezendő, hanem a piacgazdaság egyfajta irányítási modelljeként is.

Ez előrelépést jelent a korábbi nem pénzügyi jelentéstételi irányelvhez (NFRD) képest. Az NFRD bevezette a nagyvállalatok jelentéstételi kötelezettségét a fenntarthatósági kérdésekről, de egyben mérlegelési jogkört is hagyott, ezért a tényleges végrehajtásban erősen egyenetlen megoldásokat hozott, amely kevésbé volt alkalmas akár a szabályozó hatóságok, akár a befektetők érdemi felügyeletének érvényesüléséhez. A CSRD a gyenge, heterogén jelentéstételt egy sokkal fegyelmezettebb, szabványosított rendszerrel váltotta fel. Egyben a CSRD kiterjesztett hatályú, az eddigi, csak egyes nagy szervezetekre vonatkozó szűk körű kötelezettségből a piac jelentős részére vonatkozó általános irányítási követelménnyé vált, amely alól nehéz kibújni.⁴¹

³⁹ Az Európai Parlament és a Tanács (EU) 2022/2464 irányelve (2022. december 14.) a 537/2014/EU rendeletnek, a 2004/109/EK irányelvnek, a 2006/43/EK irányelvnek és a 2013/34/EU irányelvnek a fenntarthatósággal kapcsolatos vállalati beszámolás tekintetében történő módosításáról, HL L 322., 2022.12.16., 15. (a továbbiakban: CSRD irányelv).

⁴⁰ Az Európai Parlament és a Tanács (EU) 2024/1760 irányelve (2024. június 13.) a fenntarthatósággal kapcsolatos vállalati átvilágításról, valamint az (EU) 2019/1937 irányelv és az (EU) 2023/2859 rendelet módosításáról, HL L, 2024.07.05. (a továbbiakban: CSDDD irányelv).

⁴¹ KATRIN HUMMEL – DOMINIK JOBST: An Overview of Corporate Sustainability Reporting Legislation in the European Union. Accounting in Europe, 2024. (3), 320–355. DOI: <https://doi.org/10.1080/17449480.2024.2312145>

A CSRD elsődleges célja az ESG-adatgyűjtés és jelentéstétel uniformizálása, ezt pedig az Európai Fenntarthatósági Jelentési Standardok (European Sustainability Reporting Standards, ESRS) alkalmazásával kívánja elérni. Működésének egyik központi eleme a kettős lényegesség elve. A vállalkozásoknak együttesen kell számot adniuk arról, hogy működésük milyen környezeti és társadalmi (impact materiality) hatással jár, és a fenntarthatósági tényezők milyen pénzügyi kockázatokat és lehetőségeket (financial materiality) jelentenek számukra.

A CSDDD magatartási jellegű kötelezettségeket állapít meg, központi eleme a kockázatalapú emberi jogi és környezetvédelmi kellő gondosság elvének kötelezővé tétele, amelynek lépései (a Due Diligence Directive szerint): (1) fenntarthatósági transzparencia beépítése a vállalati politikába, kockázatkezelésbe; (2) negatív hatások, kockázatok azonosítása a saját működésben, a leányvállalatoknál és a teljes értékláncoknál; (3) negatív hatások megelőzése és mérséklése; (4) bekövetkezett károk megszüntetése, mérséklése, kompenzálása; (5) panaszkezelési mechanizmus létrehozása, fenntartása; (6) intézkedések hatékonyságának nyomon követése; (7) nyilvános kommunikáció az intézkedésekről. A kapcsolódó ún. „megfelelő intézkedés” fogalom pedig arányossági mércét alkalmaz, az intézkedéseknek a károk súlyosságát és valószínűségét figyelembe véve kell alkalmasnak lennie a káros hatások kezelésére.

A CSDDD egyik legjelentősebb újítása a „tevékenységi lánc” koncepciója, amely szerint a kellő gondosság nem korlátozódik kizárólag a vállalat saját tevékenységére; az kiterjed az úgynevezett upstream üzleti partnerek, például alapanyag-termelők működésére, valamint a termékek forgalmazása, szállítása és tárolása kapcsán együttműködő, úgynevezett downstream partnerek működésére is. Ez egyben extraterritoriális hatásokat eredményez, hiszen a beszállítói lánc nem uniós partnerei is kénytelenek alkalmazkodni az uniós fenntarthatósági normákhoz, amennyiben üzleti kapcsolatukat fenn kívánják tartani az irányelv hatálya alá eső vállalatokkal.⁴² A CSDDD fontos eleme az éghajlatváltozási célok vállalati stratégiába emelése: a vállalatok üzleti modelljének és stratégiájának összhangban kell állnia a Párizsi Megállapodás 1,5 °C-os célkitűzésével

⁴² EUR-Lex: Az EU jogszabályainak összefoglalása: A fenntarthatósággal kapcsolatos vállalati átvilágítás, <https://eur-lex.europa.eu/HU/legal-content/summary/corporate-sustainability-due-diligence.html>

3.8. A magyar ESG-törvény

A magyar ESG-törvény (2023. évi CVIII. törvény) ebben a sorban jelent meg.⁴³ A preambulum szerint a szabályozás célja a gazdálkodó szervezetek tevékenységének fenntarthatósági szempontok szerinti objektív feltárása, valamint a gazdasági szereplők releváns információval történő ellátása a működés fenntarthatósági kockázatairól, illetve a társadalomra és környezetre gyakorolt hatásairól. A törvény az üzemméret és listázott tevékenységi körök alapján határozza meg a kötelezettségeket, elsősorban az ipari tevékenységekhez köthetően, de személyi hatálya kiterjed az ESG-rendszer működéséhez kapcsolódó közreműködőkre is.

A törvény alapelvei közül kiemelt fontosságú a nyilvánosság és átláthatóság követelménye: ennek megfelelően a vállalkozások által közzétett ESG-beszámolókat nyilvánosak, tartalmuk korlátozás nélkül, bárki által megtekinthető. A publikus nyilvántartás célja az ellenőrizhetőség alapjainak megteremtése és az időszerű tájékoztatás biztosítása. Az alapelvek között a jogalkotó rögzíti a jóhiszeműség és tisztesség követelményét, a környezeti fenntarthatóság és társadalmi felelősségvállalás elvét is, előírja a vállalkozások számára a kellő gondosság érvényesítését a társadalmi és környezeti kockázatok megelőzése, csökkentése és kezelése érdekében.

A törvény szerint az ESG olyan fenntarthatósági szempontrendszer, amely egy vállalkozás környezeti, társadalmi és irányítási szempontból történő működésének, teljesítményének és kockázatainak értékelésére szolgál. A jogszabály külön rögzíti az ellátási lánc fogalmát, amely a vállalkozás termékeihez és szolgáltatásaihoz kapcsolódó összes tevékenységet magában foglalja.

3.9. Az Omnibus javaslatcsomag

Az utóbbi időben világossá vált, hogy a fenntarthatósági szabályozás gyakorlati alkalmazása bizony komoly kihívásokat jelent. Ezért terjesztette elő az Európai Bizottság az ún. „Omnibus” javaslatcsomagot,⁴⁴ amely a keretrendszer célzott felülvizsgálatát, egyszerűsítését, illetve összehangolását célozta.

⁴³ 2023. évi CVIII. törvény a fenntartható finanszírozás és az egységes vállalati felelősségvállalás ösztönzését szolgáló környezettudatos, társadalmi és szociális szempontokat is figyelembe vevő, vállalati társadalmi felelősségvállalás szabályairól és azzal összefüggő egyéb törvények módosításáról (a továbbiakban: ESG-törvény).

⁴⁴ Európai Bizottság: Javaslat az (EU) 2022/2464 és az (EU) 2024/1760 irányelvnek az egyes fenntarthatósággal kapcsolatos vállalati beszámolási és átvilágítási követelmények tagállamok általi alkalmazásának kezdőnapjai tekintetében történő módosításáról. COM(2025)80 final, Brüsszel, 2025. február 26., <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX:52025PC0080>

Elsődleges cél az adminisztratív terhek csökkentése, a jelentéstételi és megfelelési kötelezettségek arányosítása, valamint az európai gazdaság versenyképességének erősítése, különös tekintettel a kis- és középvállalkozásokra, illetve a közepes piaci tőkeértékű vállalatokra. A szabályozás fókuszát a nagyobb, rendszerszinten jelentős környezeti és társadalmi hatással bíró vállalatokra helyezik át, miközben a kisebb gazdasági szereplők számára egyszerűbb és könnyebben kezelhető követelményrendszert kíván kialakítani.

Az Európai Unió Tanácsa 2026. február 24-én hagyta véglegesen jóvá az ún. Omnibus I egyszerűsítési csomagot,⁴⁵ amelynek egyik legjelentősebb eleme a CSRD hatályának szűkítése, annak érdekében, hogy a fenntarthatósági jelentéstételi kötelezettségek elsősorban azokra a nagyvállalatokra koncentrálódjanak, amelyek működése a legnagyobb környezeti és társadalmi hatással jár. Az Omnibus csomag a CSDDD hatályát is jelentősen szűkíti. A módosított szabályok a kellő gondossági kötelezettségeket tartalmukban is alakítják, oly módon, hogy a vállalatoknak a káros hatások azonosítását, értékelését, kockázatalapú mérlegelését követően prioritás szerint szükséges azon területekre koncentrálniuk, elsőként ott beavatkozniuk, ahol a negatív környezeti vagy emberi jogi hatások bekövetkezésének valószínűsége a legnagyobb. Ugyancsak kikerült az irányelvből az éghajlatváltozás mérséklésére irányuló átmeneti terv elfogadását célzó követelmény, illetve megszűnt az uniós szinten harmonizált magánjogi felelősségi rendszer, amely a kellő gondossági kötelezettségek megsértése esetén a vállalati felelősséget egységes módon szabályozta, szankcionálta volna; azok a továbbiakban kizárólag a tagállami hatóságok hatáskörébe tartoznak. Az irányelv ugyanakkor meghatározza a maximális bírság mértékét, amely a vállalat globális nettó árbevételének legfeljebb 3%-a lehet. Módosultak, tágultak a határidők is.

3.10. Az uniós jogfejlődés értékelése

Az ESG-szabályozás fejlődése kétféle jogi eszköztárra épül: míg az átláthatósági és jelentéstételi kötelezettségek jellemzően irányelvi szinten jelennek meg, addig a gazdasági tevékenységek fenntarthatósági minősítését egységes rendeleti keret szabályozza.

⁴⁵ Az Európai Unió Tanácsa: A Tanács jóváhagyta a fenntarthatósággal kapcsolatos beszámolási és átvilágítási követelmények egyszerűsítését az EU versenyképességének fokozása érdekében. Sajtóközlemény, 2026. február 24., <https://www.consilium.europa.eu/hu/press/press-releases/2026/02/24/council-signs-off-simplification-of-sustainability-reporting-and-due-diligence-requirements-to-boost-eu-competitiveness/>

Fontos megemlíteni, hogy az Unió a fenntarthatóság szabályozási keretein belül a 2019/2088/EU rendelettel (SFDR) a finanszírozó, pénzügyi háttérszolgáltató szervezetek számára is fenntarthatósági kockázatokkal és befektetési termékek ESG-jellemzőivel kapcsolatos közzétételi kötelezettséget ír elő.⁴⁶

Mi is történik tehát? Az, amit manapság ezzel a gondolattal jellemeznek legjobban – „from voluntary to regulatory”. „Míg a pénzügyi beszámolók benyújtása törvényi előírás, a fenntarthatósággal kapcsolatos információk közzététele eddig általában a vállalatok saját belátására volt bízva. Az elmúlt évtizedben azonban számos ország kezdett átállni a kötelező fenntarthatósági jelentéstételre, amely jogilag kötelezi a vállalatokat társadalmi és környezeti hatásukról való beszámolásra. Ez a tendencia különösen szembetűnő az EU-ban, ahol a kötelező fenntarthatósági jelentéstétel kulcsfontosságú politikai eszköz az információk minőségének, pontosságának, átláthatóságának és összehasonlíthatóságának javítására, ami várhatóan szélesebb körben hozzájárul az éghajlati és fenntarthatósági célok eléréséhez.”⁴⁷

A vállalatok számára készült kiváló és kompakt összehasonlító összegzés szerint:⁴⁸ „Az önkéntes és a kötelező fenntarthatósági jelentéstétel közötti különbségeket tekintve a legfőbb ellentét a kötelezettség jellegében rejlik. A kötelező jelentéstétel megköveteli a szervezetektől, hogy betartsák a kialakult szabályozásokat, amelyeket gyakran kormányzati szervek vagy szabályozó hatóságok határoznak meg. Ez a közzétételek egységességéhez vezethet, mivel egy joghatóságon belül minden szervezetnek ugyanazokat az elveket és követelményeket kell betartania. Az önkéntes jelentéstétel viszont lehetővé teszi a szervezetek számára, hogy maguk válasszák ki a jelentéstételi szabványait, ami gyakran a fenntarthatósági közzétételekben megjelenő különböző megközelítésekhez és tartalmakhoz vezet. Míg az önkéntes keretrendszerek elősegíthetik a fenntarthatóságra vonatkozó személyre szabottabb és rugalmasabb megközelítéseket, alkalmazásuk ugyanakkor következtelenségeket is eredményezhet abban, ahogyan a vállalatok tevékenységeikről és teljesítményükről beszámolnak, ami potenciálisan összehasonlíthatósági kihívásokat jelenthet az érdekelt felek számára.

⁴⁶ Az Európai Parlament és a Tanács (EU) 2019/2088 rendelete (2019. november 27.) a pénzügyi szolgáltatási ágazatban a fenntarthatósággal kapcsolatos közzétételről, HL L 317., 2019.12.9., 1. (a továbbiakban: SFDR rendelet).

⁴⁷ LAURA IOZZELLI – MARÍA DEL CARMEN SANDOVAL VELASCO: Mandatory or Voluntary? The hybrid nature of sustainability disclosure in the EU's Corporate Sustainability Reporting Directive (CSRD). *RSC Policy Papers*, 2023. (08), 6., <https://hdl.handle.net/1814/75910>

⁴⁸ <https://sbnssoftware.com/blog/what-are-the-differences-between-voluntary-and-mandatory-sustainability-reporting/>

Összefoglalva: a jelentési szabványok és irányelvek alapvető eszközök a fenntarthatósági környezetben. Segítenek a szervezeteknek hatásaik és kötelezettségvállalásaik hatékony kommunikálásában, hozzájárulva ezzel a nagyobb átláthatósághoz és az érdekelt felek bizalmához. Az önkéntes és a kötelező jelentéstétel közötti különbségek megértése lehetővé teszi az érdekelt felek számára, hogy eligazodjanak a fenntarthatósági közzétételek bonyolult világában, és pontosan értékeljék a vállalati elszámoltathatóságot.”

4. Összegzés

A közjogi – ezen belül a közigazgatási – felelősség érvényesülése nyilvánvalóan nem kizárólag a felelősségi eszközök alkalmazására épül, hanem éppen ellenkezőleg, a felelősség célja a káros hatások, jogi és környezeti következmények megelőzése, elkerülése vagy legalábbis következményeik csökkentése, még tágabb értelemben az elővigyázatosság elvének alkalmazása. Valójában ezt, a megelőzésre vonatkozó gondolati tartalmat közvetíti a környezeti felelősségről szóló irányelv »megelőző intézkedések« fogalma: „minden olyan intézkedés, amelyet környezeti kár közvetlen veszélyével fenyegető esemény, cselekmény vagy mulasztás következtében tesznek a kár megelőzése vagy minimálisra csökkentése érdekében”.⁴⁹

A felelősségi elvárások tehát akkor érvényesülnek a legjobban, ha nem kell azokat érvényesíteni, nem kell szankciót alkalmazni. Ennek egyik, méghozzá kiváló módja a transzparens környezethasználoi magatartás, amely láthatóvá teszi a lehetséges környezeti problémákat, és ennek révén alkalmat ad arra, hogy a közigazgatás ellenőrző szerepe is egyszerűbb legyen, de ennél sokkal egyszerűbb eredménye a társadalmi, gazdasági életben a megbízható partner arca, amely mind a társadalom, a fogyasztók, mind az üzleti partnerek felé megmutatkozik. Megbízható, a fenntarthatóságot, a szociális felelősséget, az emberi jogokat tiszteletben tartó szervezet, vállalkozás, amely felé érdemes bizalommal fordulni, amely érdemes a pénzügyi támogatásra, az üzletkötésre, áruinak és szolgáltatásainak elfogadására – ezt az arculatot kell bemutatni, egy olyan környezethasználóét, amelytől távol áll még a felelősség alkalmazásának lehetősége is.

A CSR, a környezeti menedzsment- és auditrendszerek, az ökocímke, és újabban az ESG, valamint társai már hosszú ideje részei a vállalati magatartások értékelésének, eleinte önkéntes vállalásként, nem vagy alig szabályozottan – később szab-

⁴⁹ Az Európai Parlament és a Tanács 2004/35/EK irányelve (2004. április 21.) a környezeti károk megelőzése és felszámolása tekintetében a környezeti felelősségről 2. cikk 10. pont.

ványosított keretek között is –, és ez bevált. Nem mondhatjuk, hogy ennél jobb eszközök nincsenek, de hatásuk számottevő.

Mi következik ebből akkor, ha a környezeti vagy fenntarthatósági szabályozás szükségképpen komplex rendszerét még átfogóbbá, még színesebbé, támogatóbbá kívánjuk tenni? Okuljunk az önkéntességen alapuló eszközök hasznosságából, és eleinte részben (önkéntes vállalat egységes megjelenítése, és ennek közös jogi elvárási és eljárási rendje – EMAS, ökocímke), majd valóban kötelezővé, követelménnyé téve tegyük minél teljesebbé, minél színesebbé és lehetőleg minél hatékonyabbá a közjogi követelmények körét. Márpedig láthatóan ez az út járható. Lehet, hogy eredményei nem átütők, de kétségtelenül eredmények, ezért feltétlenül támogatást érdemelnek.

Felhasznált irodalom

- BÁNDI GYULA (szerk.): *Környezetjog*. Budapest, Szent István Társulat, 2022.
- BODZÁSI BALÁZS: Közjog és magánjog találkozási pontjai a gyakorlatban. In: BODZÁSI BALÁZS (szerk.): *Jogászegyleti Értekezések 2025. Közjog és magánjog*. Budapest, Magyar Jogász Egylet, 2025. 59–104. DOI: <https://doi.org/10.61382/MJE.Ertekezések.2025.Bodzasi.59>
- HOWARD R. BOWEN: *Social Responsibilities of the Businessman*. Iowa City, University of Iowa Press, 1953.
- ARCHIE B. CARROLL: The Pyramid of Corporate Social Responsibility: Toward the Moral Management of Organizational Stakeholders. *Business Horizons*, 1991. (4), 39–48., 42. DOI: [https://doi.org/10.1016/0007-6813\(91\)90005-G](https://doi.org/10.1016/0007-6813(91)90005-G)
- FODOR LÁSZLÓ: A környezetvédelmi szabályozás főbb irányai európai uniós tagságunk első húsz évében. *Állam- és Jogtudomány*, 2024. (2), 67–92.
- KATRIN HUMMEL – DOMINIK JOBST: An Overview of Corporate Sustainability Reporting Legislation in the European Union. *Accounting in Europe*, 2024. (3), 320–355. DOI: <https://doi.org/10.1080/17449480.2024.2312145>
- LAURA IOZZELLI – MARÍA DEL CARMEN SANDOVAL VELASCO: Mandatory or Voluntary? The hybrid nature of sustainability disclosure in the EU's Corporate Sustainability Reporting Directive (CSRD). *RSC Policy Papers*, 2023. (08), <https://hdl.handle.net/1814/75910>
- KIS NORBERT – PÁLVÖLGYI TAMÁS – SZÜCS GÁBOR – GYÖRFYÉNYÉ KUKODA ANDREA – KLOTZ BALÁZS: A környezeti fenntarthatósággal kapcsolatos közigazgatási attitűdök. *Acta Humana*, 2023. (3), 7–28. DOI: <https://doi.org/10.32566/ah.2023.3.1>
- MENYHÁRD ATTILA: Közjogról és magánjogról. In: BODZÁSI BALÁZS (szerk.): *Jogászegyleti Értekezések 2025. Közjog és magánjog*. Budapest, Magyar Jogász Egylet, 2025. 253–273. DOI: <https://doi.org/10.61382/MJE.Ertekezések.2025.Menyhard.253>

OECD: *Corporate Social Responsibility: Partners for Progress, Local Economic and Employment Development (LEED)*. Paris, OECD Publishing, (October 10, 2001) 13. DOI: <https://doi.org/10.1787/9789264194854-en>

PATYI ANDRÁS – VARGA ZS. ANDRÁS: *Általános közigazgatási jog*. Budapest – Pécs, Dialóg Campus, 2012.

TANIA PANTAZI: The Introduction of Mandatory Corporate Sustainability Reporting in the EU and the Question of Enforcement. *European Business Organization Law Review*, 2024. (25), 509–532. DOI: <https://doi.org/10.1007/s40804-024-00320-x>

Abstract

RESPONSIBILITY IN ENVIRONMENTAL LAW – PUBLIC LAW ASPECTS, TENDENCIES

The principal meaning of environmental responsibility, liability is responsible conduct. In this regard, the primary responsibility lies with the state, as highlighted in the decisions of the Constitutional Court – first providing institutional protection, and second as an entity with obligations that define the duties of others. It is worth reflecting on just how complex this task is and how it can be carried out, especially when the role of a good steward also comes into play. Public law responsibilities and private law expectations converge in the context of public trust. The intertwining of private and public law is further upgraded by the incorporation of previously non-legal instruments. EU law provides a striking example of this: by making previously voluntary tools – CSR, management, and auditing, etc. – mandatory, it reinforces responsible and transparent sustainable conduct of those using environmental resources, presenting new challenges to both public administration and compliance at large. Growing attention is being paid to social responsibility outside the legal requirements.

Keywords: *environmental responsibility; liability; responsible conduct; institutional protection; state responsibilities; public trust; voluntary measures; corporate social responsibility (CSR); transparency; sustainable business conduct*